

PREŠOVSKÝ RODÁK PÔSOBIACI V BARDEJOVE GEJZA ŽEBRÁCKY (1869 – 1951)¹

Nadežda JURČIŠINOVÁ

Jednou z významných osobností cirkevného života východného Slovenska v prvej polovici 20. storočia bol ľudovýchovný a kultúrny pracovník Gejza Žebrácky, ktorého 150. výročie narodenia si v tomto roku pripomínáme. Veľká časť jeho života a diela bola spätá s Bardejovom, kde pôsobil najmä v oblasti cirkevnej, ale aj historickej, kultúrnej, spoločenskej i samosprávnej.

Gejza Žebrácky pochádzal zo šľachtickej rodiny, keďže jeho otec Ján krajčírsky majster – pochádzal zo šľachtickej rodiny z Gorlíc v Poľsku. Matka Jeanetta (Jana), rodená Székely (Sekeľová), sa narodila v Prešove. Tu sa 7. januára 1869 narodil aj Gejza. Prvé tri školské roky (1874 – 1877) navštevoval Evanjelickú nemeckú ľudovú školu v Prešove, po absolvovaní jednej triedy na slovenskej evanjelickej ľudovej škole (1877 – 1878) sa zapísal v roku 1878 na Rímskokatolícku kráľovské gymnázium v Prešove. V rokoch 1886 až 1890 študoval teológiu na bohosloveckej akadémii v Košiciach. Za kaplána bol vysvätený 29. júna 1891, potom pôsobil ako vychovávateľ synov veľkostatkára E. Hedryho a po dosiahnutí kanonického veku a kňazskej ordinácie sa stal administrátorom v Radaticiach, neskôr bol kaplánom v Solivare, potom sa stal správcom fary v Plavči a v Ražňanoch (1911 – 1913). Ešte počas pôsobenia v Plavči (1895 – 1911) sa začal intenzívne venovať aj historickému výskumu, najmä zbieraniu cenných predmetov. Úzko spolupracoval s českým spisovateľom Aloisom Jiráskom, ktorého v roku 1906 sprevádzal po východnom Slovensku a pomáhal mu pri získavaní údajov pre jeho historický román *Bratstvo*. Gejza Žebrácky svojou činnosťou pomáhal budovať zbierky novozaloženého múzea v Bardejove (1909). Osvedčil sa ako bystrý teológ s noblesným šľachtickým vystupovaním. V roku 1913 sa stal správcom a farárom starobylej rímskokatolíckej farnosti sv. Egídia v Bardejove, kde pôsobil do konca života.

V osvetovej a kultúrnej oblasti nadväzoval na odkaz svojho predchodcu v Bardejove, významného ľudovýchovného pracovníka Jána Andraščíka. V rokoch 1908 – 1911 mal prednášky hospodárskeho a osvetového zamerania v 73 obciach Šariša. Okrem toho vydal niekoľko osvetových spisov, ako napr. *Pčolarstvo*, krátka nauka o pčoloch pre východoslovenský ľud (1910), *O spusbie šbiraňa a sušenia poľných želoch* (1910), *Slovenske kurzi*, vydržiavané vojsku o pčolarstve, ovocinarstve, chovanie drobizgu, chovanie domašnych zajacoch (1911). Modernejší a melioračný spôsob poľnohospodárskej práce propagoval medzi ľuďmi v brožúrkach *Visvetlenie o účinku hnojovích mučkoch* (1913) a *Pravidla hnojeňa s umelili mučkami* (1913).

Popri rozsiahlej cirkevnej a svetskej činnosti si dôsledne plnil kňazské povinnosti. Počas 16-ročného účinkovania v Plavči založil Spolok sv. Ruženca, Spolok Najsvätejšieho srdca Ježišovho a spolok striezlivosti. Na všetkých pôsobiskách sa dôsledne staral o kostoly i fary, o prehĺbenie náboženského života farníkov, dvíhanie

1 Príspevok vznikol v rámci projektu VEGA 1/0651/19. *Pramene k cirkevným a duchovným dejinám východného Slovenska*.

vzdelanostnej, sociálnej a kultúrnej úrovne šarišského ľudu. Písal články, mal vyše 100 vzdelávacích a kultúrno-osvetových prednášok a z vlastnej iniciatívy usporiadal i mnohé kurzy o hospodárskych otázkach, na ktorých učil vzornému včelárstvu, hydinárstvu a ovocinárstvu. Bol nielen teoretikom, ale aj praktikom. V rámci rozvíjania výchovno-osvetovej práce sa venoval aj negramotným vojakom, učňom a mládeži, trpezlivo ich učil čítať a písať.

Patril medzi hlavných predstaviteľov východoslovenského slovakizmu a irendenty v teoreticko-ideologickom i koncepcno-praktickom zameraní s výraznou podporou uhorských vládnucich kruhov, promaďarsky orientovanej inteligencie, štátnych úradníkov a duchovenstva. Po vzniku Československa v roku 1918 sa radikálne odvrátil od pôvodných protinárodných tendencií, od politiky namierenej proti slovenskému národnému hnutiu a zaradil sa k tým, ktorí sa podieľali na budovaní slovenskej kultúry a osvety, novej cirkevnej orientácie a náboženského života.

Počas pôsobenia v Bardejove dosiahol viaceré cirkevné i svetské hodnosti. V roku 1918 bol ustanovený za riaditeľa múzeí Šarišskej župy, v roku 1921 sa stal diecéznym konzervátorom pamiatok (bol konzervátorom historických zbierok Šarišskej župy), v roku 1922 čestným kanonikom košickej kapituly a riaditeľom biskupskej kancelárie. V roku 1924 ho zvolili za sudcu mesta Bardejov a od roku 1927 bol riaditeľom diecéznej charity. V roku 1933 ho vymenovali za pápežského preláta, po roku 1938 zastával post generálneho vikára pre slovenské územie košickej diecézy, v roku 1940 sa stal apoštolským protonotárom. Zaradil sa medzi zakladajúcich členov Muzeálnej slovenskej spoločnosti, neskôršie zastával post jej podpredsedu a bol i mestským archivárom v Bardejove. Angažoval sa aj vo verejnom živote a v rokoch 1923 – 1938 bol za Slovenskú ľudovú stranu volený za starostu mesta Bardejov (dnes primátor). Horlivo zakladal spolky miernosti, vyvíjal osvetovú činnosť stovkami verejných prednášok, kurzov, článkov. Bol autorom myšlienky zriadiť kňazskú zotavovňu v Bardejovských Kúpeľoch, a nie vo Vysokých Tatrách, ako sa o to usiloval kanonik Konrády. V Budapešti dojednal na tento účel odpredaj a kúpu vily Kaczvinszky, organizoval bardejovských remeselníkov a niektoré firmy na jej rekonštrukciu.

Zaslúžil sa o múzejníctvo a ochranu cirkevných a umeleckých pamiatok. Už v roku 1917 sa stal členom Krajinskej historickej pamiatkovej komisie. Pomáhal pri zriaďovaní a budovaní Šarišského župného múzea v Bardejove, ktorého sa stal v roku 1918 správcom. Z tejto funkcie ho uvoľnili až v decembri 1950. Stal aj pri zrode Zväzu slovenských múzeí. Zúčastnil sa na odbornom spracovaní zbierok bardejovského múzea a výrazne prispel k jeho propagácii vydaním dvoch katalógových sprievodcov v slovenčine. Na konci prvej svetovej vojny sa zaslúžil o vrátenie bardejovských múzejných zbierok z Budapešti, v rokoch 2. svetovej vojny zase zachránil umelecké cennosti Baziliky sv. Egídia a zbierky múzea pred transportom do Nemecka.

Gejza Žebrácky zomrel 7. marca 1951. Je pochovaný na cintoríne pri kostole na bardejovskej Kalvárii.

Použitá literatúra:

GUTTEK, František. Osobnosti v dejinách Šarišského múzea. Gejza Žebrácky. In *Bardejovské novosti*, roč. 14, 2003, č. 33, s. 3.

- FECSKOVÁ, Silvia. Msgr. Gejza Žebrácky. In *Bardejovské novosti*, roč. 20, 2009, č. 2, s. 3-4.
- DROBNIAK, Gabriel. S kňazským domom to bolo inak. In *Bardejovské novosti*, roč. 28, 2017, č. 34, s. 4.
- SEDLÁK, Imrich. *V čierťaziach búrok*. Martin: Matica slovenská, 2001, s. 335-338. ISBN 80-7090-593-X.
- SEDLÁK, Imrich. *Svitanie na východe*. Martin: Matica slovenská, 2008, s. 23-27. ISBN 978-80-7090-879-2.
- Slovenský biografický slovník, zväzok VI*. Martin: Matica slovenská, 1994, s. 491. Heslo Žebrácky Gejza.
- Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. Bratislava: Lúč, 2000, s. 1544. Heslo Žebrácky, Gejza.